

Geelgors-inventarisatie in 1966

Aan het onderzoek naar het voorkomen en de verspreiding van de Geelgors (*Emberiza citrinella*) in ons land, gedurende het broedseizoen van 1966, is deelgenomen door ruim 110 medewerkers. Dit aantal is vrij groot als we bedenken, dat de Geelgors een weinig spectaculaire vogelsoort is. Sommige vogelkenners in het Oosten van ons land verwonderen zich er over, dat iemand zich druk kan maken over het voorkomen van deze vogel in Nederland. In de westelijke provincies is de verspreiding echter heel interessant, zoals uit dit artikel wel zal blijken. Alle personen, die mij gegevens zonden, ben ik bijzonder veel dank verschuldigd.

De gegevens over het voorkomen van de Geelgors in Nederland tijdens het broedseizoen 1966 zijn weergegeven in het verspreidingskaartje. Van 212 gemeenten werd gemeld, dat de Geelgors daar aanwezig was als broedvogel, van 50 gemeenten, dat deze vogel daar als zodanig ontbrak. Ook deze negatieve gegevens zijn zeer belangrijk om een juiste indruk van de verspreiding te verkrijgen, doch het is dikwijls moeilijk om vast te stellen, dat een vogelsoort ergens niet voorkomt. Het verkregen beeld van de verspreiding is echter nog verre van volledig en ik houd mij zeer aanbevolen voor aanvullende gegevens.

Op het verspreidingskaartje zijn van sommige gemeenten ook de aantallen broedparen aangegeven. In het algemeen zijn dit ruwe schattingen, die echter wel betrouwbaar bleken in die gevallen, waarin verschillende medewerkers van dezelfde gemeente het aantal broedparen opgaven. Van Groningen en Friesland ontvingen we slechts enkele gegevens, vermoedelijk ontbreekt deze gors in grote delen van deze provincie als broedvogel.

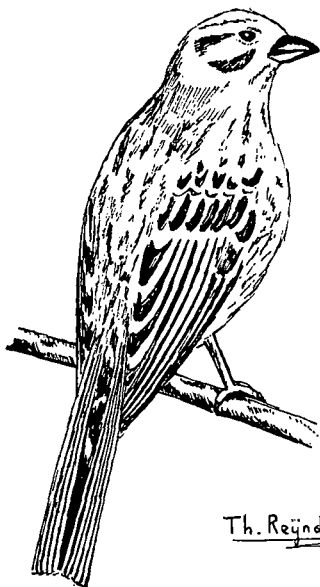
In Drente komt de vogel overal wel voor, doch niet zo heel algemeen. In het hoog-

veen-gedeelte van deze provincie lijkt de soort schaarser dan op de zandgronden. Het aantal broedparen in geheel Drente zal ongeveer 500 à 600 bedragen.

Overijssel, Gelderland, Noordbrabant en Limburg zijn rijk aan Geelgorzen, in elk van deze provincies nestelen duizenden van deze vogels. Voor een betere aantals-schatting zijn meerdere gegevens zeer gewenst. De provincie Utrecht is interessant omdat daar een vrij duidelijke verspreidingsgrens aanwezig is, welke niet overal bepaald wordt door het biotoop. Op het verspreidingskaartje is in de omgeving van Vreeswijk een vijftal gemeenten zonder Geelgorzen aangegeven en direkt ten oosten hiervan een zestal gemeenten waar de vogel wel voorkomt, zij het met slechts 40 territoria totaal. Deze verspreidingsgrens bevindt zich hier midden in het gebied van de boomgaarden op rivierklei. Binnen enkele jaren zal deze grens waarschijnlijk naar het oosten opschuiven tot aan de zandige Utrechtse heuvelrug.

In Noord- en Zuidholland blijkt de Geelgors bijna uitsluitend in de duinstreek voor te komen, doch lang niet overal. Er zijn twee kernen te onderscheiden: een tussen Bergen en Beverwijk met Castricum als middelpunt, de andere in de omgeving van Lisse en Noordwijk. Ook de waddeneilanden Texel en Terschelling kunnen als Geelgors-kernen beschouwd worden, met daartussen Vlieland, waar de soort als broedvogel ontbreekt. Op Ameland heeft de soort, voor zover bekend is, de laatste 25 jaar slechts tweemaal gebroed. Schiermonnikoog is enkele broedparen rijk; op Rottumeroog, Rottummerplaat en Griend nestelt de vogel niet.

Deze verspreiding in het duingebied langs de Noordzeekust wordt vermoedelijk in belangrijke mate bepaald door de voorkeur van deze gors voor kleine cultuurveldjes, omringd door houtwallen, alsmede door de



Th. Reijnders

EMBERIZA CITRINELLA

sterke neiging tot plaatstrouw van deze standvogel (en zwerfvogel).

Opvallend is ook, dat in het deel van het Gooi nabij het IJsselmeer de Geelgors zeer schaars aanwezig blijkt, ofschoon het biotoop er wel gunstig uitziet.

Dank zij verscheidene gegevens over het aantal territoria in bepaalde inventarisatiegebieden weten we ook iets over de bevolkingsdichtheid van de Geelgors. In gebieden waar de soort algemeen voorkomt als broedvogel, bedraagt het aantal territoria per km² dikwijls gemiddeld vijf, in enkele gevallen werd zelfs een dichtheid van 12 territoria per km² opgegeven.

Met behulp van alle gegevens is het mogelijk, om voor elke provincie een berekening te maken van het aantal broedparen, doch dit wordt dan een zeer grove benadering van het juiste aantal. Aangezien dit verslag echter een jaarverslag is, lijkt het mij verstandiger hiermee te wachten tot het eindverslag, stellig zullen dan veel meer gegevens beschikbaar zijn.

Het biotoop

In het algemeen kan gezegd worden, dat de Geelgors in alle landschappen kan voorkomen als broedvogel, mits er maar strui-

ken of bomen aanwezig zijn. De soort is echter een bewoner van open landschapstypen, in dichte bossen beperkt zij zich tot de open plekken. Er is een duidelijke voorkeur voor bosranden, vooral nabij graanvelden, voor jonge dennenaanplant, voor heidevelden met opslag van jonge bomen en voor kleine cultuurvelden omringd door houtwallen.

In dorpen en steden ontbreekt de Geelgors als broedvogel van tuinen en parken, doch direkt buiten de bebouwde kom kan ze dan wel algemeen broeden.

Van de grondsoorten is vooral zandgrond zeer geliefd, doch ook op löss en lichte klei langs de beken komt de soort veel voor. De Geelgors verdwijnt langzaam maar zeker, als broedvogel van de gebieden op rivierklei en zeeklei, ofschoon zij daar vroeger lang niet zeldzaam was.

De hoogveengebieden in Noordbrabant tellen vele Geelgorssparen, in het laagveen schijnt de soort echter geheel te ontbreken.

Achteruitgang

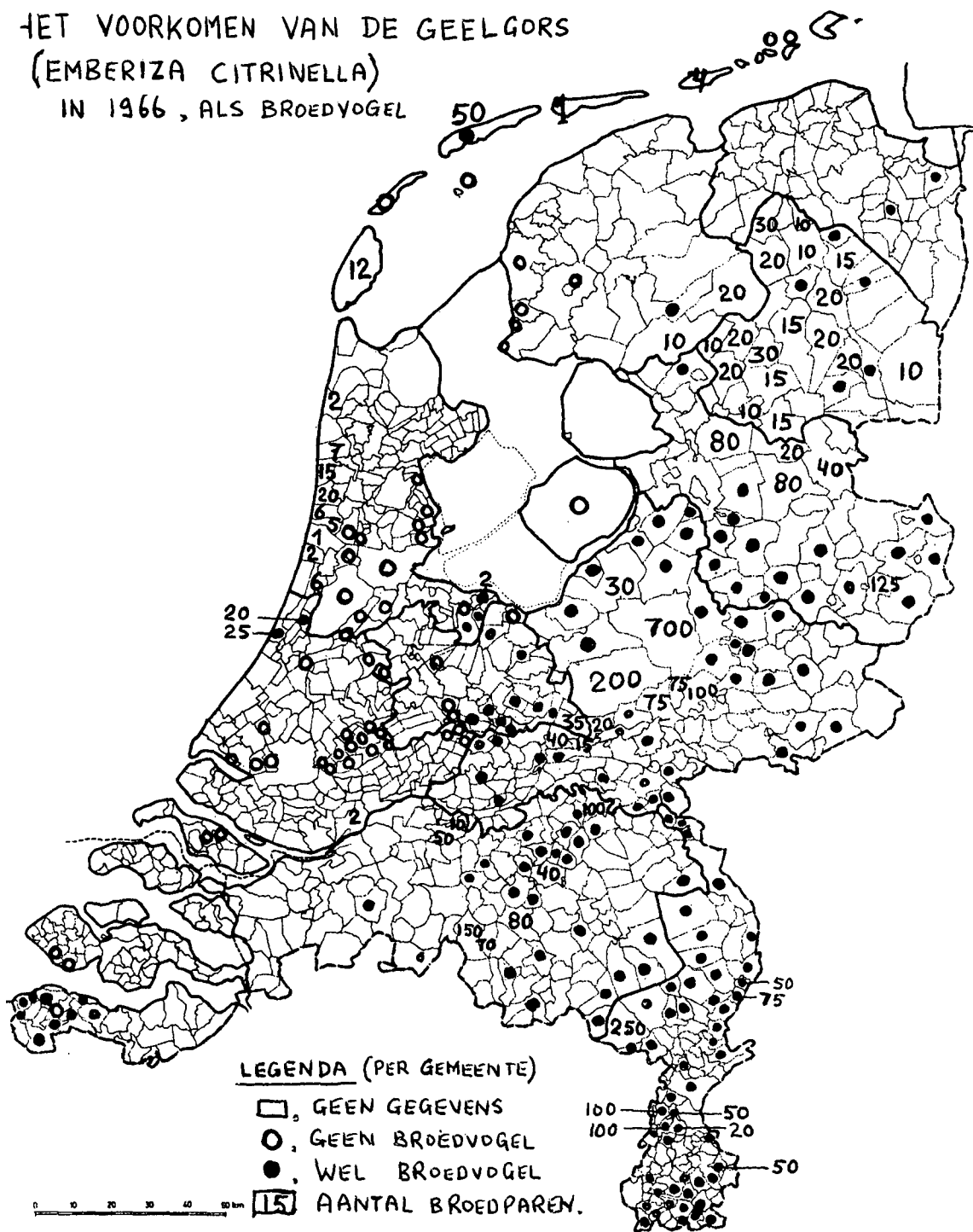
De laatste 25 jaar is het aantal broedende Geelgorzen in sommige delen van ons land drastisch verminderd. Vooral op de kleigronden is dit het geval en er zijn al gebieden, waar deze broedvogel zelfs geheel is verdwenen, o.a. de Krimpenerwaard, de Haarlemmermeer en diverse gemeenten op de Zeeuwse en Zuidhollandse eilanden.

In 14 gemeenten van West Zeeuws-Vlaanderen, werd in 1966 het aantal broedparen geschat in de grootte-orde van 25 tot 100. Omstreeks 1940 moet het aantal broedende Geelgorzen echter 20 tot 30 maal zo groot zijn geweest.

Ook in de boomgaarden-gebieden, op rivierklei nabij de grote rivieren, vernindert het aantal territoria geleidelijk. Zoals reeds eerder vermeld ziet het er naar uit dat in de toekomst de Geelgors alleen 's winters nog in de kleigebieden gaat verschijnen als zwerfvogel.

Als oorzaak van deze achteruitgang kan met vrij grote zekerheid de modernisering van de landbouw en de sterke cultivering

HET VOORKOMEN VAN DE GEELGORS
(EMBERIZA CITRINELLA)
IN 1966, ALS BROEDVOGEL



van de landbouwstreken genoemd worden. Het gebruik van herbiciden en insecticiden, het ontgreppelen van bouwlanden, het opruimen van houtopslag en het verwijderen van ruige hoekjes in het landschap, het zijn allemaal factoren welke het biotoop voor de Geelgors zeer onaantrekkelijk maken. Samenvattend kunnen we zeggen, dat het natuurleven nabij onze cultuurstrepen zoveel mogelijk uitgeroeid wordt.

Op de zandgronden ziet het er voor de Geelgors gelukkig wat rooskleuriger uit. In het algemeen blijft de soort hier vrijwel constant in aantal. Sommige medewerkers melden een lichte achteruitgang, enkele een kleine vooruitgang, de meeste echter een gelijkblijven in aantal. Hetzelfde geldt voor de löss-gronden in Zuid-Limburg. Uit de provincie Drente komen diverse berichten over achteruitgang van het aantal Geelgorzen in geheel Drente. Als oorzaken worden genoemd: uitbreidingen van de bebouwde kom, aanleg van zgn. rondwegen, bespuiten met insecticiden en herbiciden.

Voortgezet onderzoek

Het ligt in de bedoeling om de Geelgors-inventarisatie nog één broedseizoen voort te zetten, dus van april tot en met augustus 1967. Over een aantal jaren (vijf of tien) volgt dan een nieuwe inventarisatie om opgetreden veranderingen in het voorkomen en de verspreiding van de soort te kunnen vaststellen.

Personen die willen assisteren bij dit onderzoek worden verzocht zich op te geven bij de schrijver van dit artikel. Zij ontvangen dan een rondschriven met richtlijnen voor de inventarisatie. Voor sommige punten van dit onderzoek is slechts weinig tijd nodig.

Zeer welkom zijn aanvullingen en kritiek op de gegevens van dit beknopte jaarverslag. Gaarne ontvang ik ook meer gegevens over verspreiding, bevolkingsdichtheid, aantals-schattingen, achteruitgang en biotoop van de Geelgors, zowel van 1966 als van 1967. Ook oude gegevens van het voorkomen van de soort als broedvogel in kleigebieden zijn zeer belangwekkend, vooral indien een aantal wordt vermeld of als een schatting van het aantal broedparen per km² wordt opgegeven.

De medewerkers ontvangen in het voorjaar van 1968 een eindverslag van dit tweejarig onderzoek. Het is gebleken, dat verscheidene medewerkers veronderstellen dat nesten gezocht en geteld dienen te worden voor deze broedvogel-inventarisatie. Dit is echter niet het geval, uit het oogpunt van vogelbescherming is het zelfs beslist af te raden. Het tellen van zingende Geelgorsmannetjes in een bepaald gebied gedurende de broedtijd is voldoende. Zingende mannetjes in een gebied vormen namelijk een indicatie voor het voorkomen van deze soort als broedvogel. Uiteraard dienen geen exemplaren dubbel geteld te worden, hetgeen doorgaans vrij gemakkelijk vermeden kan worden i.v.m. de vaste zangposten van de mannelijke Geelgorzen.

Dit Geelgors-onderzoek is gestart met twee bewerkers; mijn collega-bewerker Drs. J. J. Frieswijk heeft de Geelgors verlaten en is gestart met het onderzoek van de Gele kwikstaart. Ik ben hem bijzonder veel dank verschuldigd voor de hulp bij deze inventarisatie. Zonder zijn medewerking was het aantal beschikbare gegevens van de Geelgors veel minder geweest.

